

rů. Ve výboru jsou zastoupeni jak autoři v českém prostředí známí či slavní, tak autoři zcela neznámí, ale zajímaví. Stejně kritériem bylo uplatněno i ve výběru povídek. Jen několik autorů je zastoupeno více povídkami, a pokud ano, jedná se o díla, která výstižně charakterizují žánr samotný. Hledisko odborné a umělecké se zde zajímavě snoubí. Před čtenářem se jako na dlani otvírá historie menšinového žánru z literární oblasti, kterou z našeho střeoevropského kontextu máme tendenci vnímat jako exotickou a kulturně jednotnou.

Tematicky lze povídky rovněž rozdělit na několik podskupin, na něž poukazuje již úvodní studie. Motivy přízraků a způsobů smrti jsou přímo základními stavebními kameny žánru a objevují se v něm v nejrůznějších obměnách. Jednou se přízrak zjeví jako obraz dávno mrtvé milenky (*Památce Pauliny*), podruhé je jím zavražděný zjevující se vrahovi (*Dostavník*), v jedné z povídek je dokonce vyprávěčem přízrak mrtvého sám (*Abych řekl pravdu*). Fantastické prvky povídek z druhé poloviny 19. století spojené s postavou ďábla (*Číslo III*) či jiných nadpřirozených bytostí evropského kulturního kontextu (*Sířena*) zajímavě kontrastují s působením temných sil původní indiánské kultury (*Chac Mool*) v „moderní“ společnosti let padesátých. Dalšími imanentními a hojně zastoupenými motivy jsou bdění a sen ve spojitosti s dnem a nocí – životem a smrtí (např. *Sto roků spánku*).

Neméně zajímavým tématem je proměna prostoru, kterou autoři pojímají velmi široce. Od dýně, která svým přebujelým růstem nakonec pohlcuje svět (*O Dýni, která zhltila vesmír*), po amatérského opraváře zapalovače, který se ve stále rozrůstajících se součástkách rozebíraného objektu rovněž ztratí (*Ulice žebřáků*).

Ono výše uvedené propojení reality a fantastična charakterizuje asi nejlépe povídka *Apoteóza učitelky*, ve které žákyně dívčí školy zabijí a společně snědí učitelku literatury, která je obtěžovala svými rozbory básní.

Knize, kterou uzavírá rozsáhlá bibliografie, nelze než popřát velké množství nadšených čtenářů z řad poučené i laické veřejnosti.

M. POUČOVÁ

* Had, který se kouše do ocasu, Výbor hispanoamerických fantastických povídek Host, Brno 2008, 470 s.

Úvodní studie a bibliografie: Eva Lukavská. Překlad: Eva Lukavská, Jan Machej, Daniel Nemrava, Markéta Riebrová, Eva Spitzová.

Josef Šmajš: Filosofie – obrat k Zemi *

Prof. PhDr. Ing. Josefa Šmajše, CSc., (1938) v šedesátých letech posluchače Vojenské akademie Antonína Zápotockého (VAAZ) v Brně, zaujala filozofie víc než vojenskotechnické disciplíny. Pronikl do ní natolik, že byl přijat – už jako vystudovaný inženýr – na katedru filozofie na VAAZ. Vystudoval přitom filozofii na brněnských filozofických fakultách.

Když se zúčastnil v roce 1978 pohřbu svého učitele filozofie na VAAZ – doc. PhDr. Vítězslava Gardavského, CSc. (který byl normalizátory z VAAZ v roce 1970 vyhozen), musel VAAZ opustit. Ujala se ho Cetlova Katedra dějin filozofie na FF. Zde se zabýval filozofií vědy a techniky a publikoval z ní ve Filosofickém časopise a jinde.

Vědu a techniku začal chápat šířeji a hlouběji – jako subkulturu v rámci kultury vůbec, jak o tom svědčí jeho spoluautorství v knize J. Cetl – S. Hubík – J. Šmajš: *Příroda a kultura* (1990). Brzy začlenil svou dosavadní filozofickou problematiku do nově koncipované ontologie – s J. Krobem: *Úvod do ontologie* (1994), prohloubeněji pak – opět s J. Krobem – v *Evoluční ontologii* (2003). Samostatně vydal: *Kultura proti přírodě* (1996), *Ohrožená kultura* (1997), *Konflikt přirozené a kulturní evoluce* (1997), *Gnozeologické implikace evoluční ontologie* (2000), *Drama evoluce. Fragment evoluční ontologie* (2000), *Filozofie psaná kurzívou. Rozhlasové ekologické eseje* (2003), *Evolutionary Ontology. Reclaiming the Value of Nature by Transforming Culture* (2008), *Potřebujeme filozofii přežít?* (2008).

Syntézou všech těchto knih je – podle J. Šmajše jen prolegomeny k této syntéze – *Filosofie – obrat k Zemi* (...). „Obratem k Zemi“ jako by navázal na amerického lesníka a filozofa A. Leopolda, který už ve třicátých letech

20. století přišel s tzv. „etikou Země“: „Etika Země prostě rozšíří hranice společnosti tak, aby v sobě zahrnovaly půdu, vodstvo, rostlinstvo a živočichy, čili souhrnně Zemi. Bude se řídit novým kategorickým imperativem: 'Správné je to, co směřuje k ochraně integrity, stability a krásy biotické komunity. Špatné je to, co směřuje jinam.'“ (*Filozofický časopis*, roč. 39, 1991, č. 6.) U Šmajse se však nejedná jen o „etiku Země“, ale o „ontologii Země“ s jeho objevem funkce kultury.

V první části své knihy nazvané *I. Evoluční ontologie* se mj. zabývá dvěma navzájem propojenými ontologiemi – 4. Ontologií přírody a 5. Ontologií kultury. Nově zde chápe kulturu (zjednodušeně řečeno) jako vše (materiální, sociální, duchovno), co člověk vkládá mezi sebe a přírodu. Zjišťuje, že takto chápaná kultura nabyla postupně ve svém vývoji protipřírodní (doplnil bych: i protilidský) charakter. Proto vystává pro člověka – lidstvo na nejvyšší nálehavý úkol proměnit tuto kulturu – přírodu a člověku – lidstvu nepřátelskou – v kulturu biofilní. O tom je 6. kapitola Hledání konceptu kultury biofilní. To je podstatou „obratu k Zemi“*. A tím se Šmajsova evoluční ontologie stává „filozofií lidského přežití“.

Druhou částí Šmajsovy knihy je *II. Evoluční gnozeologie*. V této šíři a hloubce jde u Šmajse o nově zpracovanou tematiku. Zvláštní pozornosti zasluhují podkapitoly Ke vztahu ontologie a gnozeologie, K nezbytnosti aliance gnozeologie s vědou, Pravda jako antropologická hodnota, a dále kapitoly 4. Poznání obyčejné a vědecké a 6. Kritéria pravdy, problém kompatibility. V posledních dvou kapitolách (o pravdě a o jejich kritériích) by možná zasluhovaly větší zpracování otázky pravdy v přírodních vědách na jedné straně a ve vědách humanitních a společenských na straně druhé, vyrovnání se s Pirandellovým (a postmoderním) „Každý má svou pravdu“, se vztahem absolutního a relativního v pravdě a s tímž vztahem i v kritériu pravdy atd.

Třetí částí Šmajsovy knihy je *III. Filozofie techniky*. Hned v 1. kapitole – Podstata a dvě vývojové linie – se dovídáme o ontické podstatě techniky a o technice biotické a abiotické. 3. kapitola – Kompatibilita technosféry s biosférou – obsahuje podkapitoly Tři důvody pro omezování ekologicky nežádoucí techniky, Sedmkrát o přiblížování technosféry k bio-

sféře a K problému biofilní transformace kultury a technosféry. (Přesnější by bylo „včetně technosféry“, která přece patří do kultury.) V posledních třech kapitolách se autor zabývá technikou zemědělskou, informační a vojenskou. Podív možná vyvolá, proč první dvě označil jako abiotické a třetí – vojenskou – nikoliv, ač ta je „superabiotickou“. Či ne?

V závěru knihy nalézáme sedmibodovou *Nájemní smlouvu se Zemí*, v níž – v preambuli mj. čteme: „Abychom předčasně nevyhynuli, potřebujeme expanzi kultury zastavit, uzavřít nájemní smlouvu se Zemí.“ Uzavřeme-li onu smlouvu, byla by pak naděje na přežití – (*Naděje ze skepse* – V. Gardavský, 1969). Je to v protikladu ke knize prof. ThDr. Otakara A. Fundy, (autora posudku a předmluvy Šmajsovy knihy) – *Znavená Evropa umírá* (2000)?

Hlavní přínos prof. Šmajse pro filozofii spočívá v ustavení ontologie kultury (jako prostředníka mezi člověkem a přírodou) v rámci celé evoluční ontologie. Jestliže jej jako reprezentanta ČR na Světovém filozofickém kongresu v Seulu v roce 2008 uvedli v seznamu jako Josefa Culture (omylem udělali z názvu jeho vystoupení jeho příjmení), pak – podle kouzla nechtěného – vystihli jeho podstatu filozofa opravdu jako „filozofa kultury“, ovšem v rámci evolučně a ekologicky pojaté filozofie. Svou ontologií významně doplňuje etiky H. Künga – *Světový étos – projekt* (1992) a M. Valacha *Svět na předělu* (2000). Pro světovou *Encyclopedia of Anthropology* zpracoval hesla Culture, Nature, Technology, Environmental Philosophy, což vysoce oceňuje např. i integrální antropolog z UK V. Soukup.

Záslužné by bylo, kdyby se prof. J. Šmajse v dalším svém filozofování pokusil „biofilně naprojektovat“ rodinu, školství (ne nějaký nový předmět, ale školství jako nový systém) a média.

Šmajsovu knihu lze doporučit vědeckopedagogickým pracovníkům a studentům

J. SEDLÁK

* Josef Šmajse: *Filozofie – obrat k Zemi*. Evoluční ontologická reflexe přírody, kultury, techniky a lidského poznání. Praha, Academia 2008. 431 s.